

Методично-теоретичний підхід до аналізу та розробки концептуальних задач робочої програми емпіричного дослідження почуття довіри як чинника соціально-психологічної адаптації студентів

У статті теоретично обґрунтовуються концептуальні засади проведеного емпіричного дослідження, а також критерії оцінки результатів соціально-психологічної адаптації та розвитку почуття довіри особистості студента до нового соціально-психологічного середовища ВНЗ.

Ключові слова: адаптованість, адаптивність, критерії адаптованості.

В статье теоретически обосновываются концептуальные основы проведенного эмпирического исследования, а также критерии оценки результатов социально-психологической адаптации и развития чувства доверия личности студента к новой социально-психологической среде вуза.

Ключевые слова: адаптируемость, адаптивность, критерии адаптируемости.

Постановка проблеми

Перш ніж перейти до обґрунтування методико-процедурної частини дослідження, отже, перш ніж зупинитись на тому, які саме з методів дослідження визнаються фахівцями як релевантні заявленому об'єктові дослідження, уточнимо, що для означення загального результату соціально-психологічної адаптації СПА особистості слідом за багатьма дослідниками [1; 4] ми можемо використовувати термін “адаптованість”, що уявляється цілковито виправданим. Робиться це з метою розрізнення адаптації як стану від адаптації як процесу. Принагідно уточнимо ще кілька термінів з метою їх диференціювання від “адаптованості”. Поряд з останнім у психології використовується поняття “адаптивність”, під яким розуміють необхідну властивість людини та психіки,

засновану на відповідних задатках. Отже, адаптивністю означають лише потенційні адаптаційні властивості особистості, які за певних обставин можуть змінитись і сформуватись. Цим терміном позначаються адаптаційні можливості особистості [7; 8].

Розроблювана робоча програма складається з двох основних блоків: *концептуального (методологічного) та методико-процедурного*.

Об'єкт теоретичного дослідження: робоча програма емпіричного дослідження почуття довіри як чинника соціально-психологічної адаптації студентів.

Предмет дослідження: методичні та концептуальні засади програми емпіричного дослідження почуття довіри як чинника соціально-психологічної адаптації студентів.

Ціль дослідження: визначити основні концептуальні та методико-процедурні засади для емпіричного дослідження, а також критерії адаптації та адаптованості.

Результати теоретичного аналізу проблеми

Методологічний блок робочої програми. Теоретичний аналіз наукової літератури приводять нас до висновку, що найбільш продуктивним у методологічному обґрунтуванні подальшого емпіричного дослідження є системно-суб'єктний підхід. Виходячи з цього в основу концепції нашого дослідження і покладено ідею про те, що довіра стає тим механізмом, який поєднує особистість студента-новачка і нове соціальне оточення у ВНЗ в єдину систему, забезпечуючи формування адаптивного соціально-психологічного простору взаємин між ними. Отже, детермінація взаємної СПА усіх суб'єктів освітнього простору ВНЗ відношеннями довіри – процес інтерпсихічний, точніше – інтерсуб'єктний, оскільки пов'язаний з актуалізацією міжсуб'єктного соціально-психологічного простору, який виконує функцію взаємного узгодження інтенцій усіх суб'єктів міжособистісних відношень, отже, – функцію їхньої взаємної соціальної адаптації.

У той же час, детермінація СПА особистості студента до нового соціального середовища у ВНЗ почуттям довіри як репрезентацією відношень довіри в свідомості студента – це процес інтрапсихічний. Він передбачає приведення у врівноважений стан суб'єктивованого, отже, існуючого в свідомості суб'єкта соціально-психологічного простору взаємовідношень з іншими адаптантами.

Отже, теоретичними засобами системно-суб'єктного підходу ми обґрунтуємо необхідність емпіричної перевірки ідеї про інтернаодночасно інтрапсихічну детермінацію процесу соціально-психологічної адаптації студентів у ВНЗ.

Отже, окремими емпіричними задачами дослідження.

1. Емпірично виявити особливості соціально-психологічної адаптації студентів у ВНЗ:
 - з'ясувати її співвідношення з іншими типами адаптаційного процесу у ВНЗ (з дидактично-організаційною та професійно-фаховою адаптацією), встановивши, у який період навчання у ВНЗ в загальному процесі адаптації студента до змін освітнього простору ВНЗ домінує саме соціально-психологічна адаптація;
 - з'ясувати зміст соціально-психологічної адаптації студентів.
2. Емпірично виявити особливості почуття довіри студентів до нового соціального оточення у ВНЗ.
3. Перевірити існування детермінаційного зв'язку між почуттями довіри та особливостями адаптації особистості студента у ВНЗ.

У науковій літературі достатньо детально розроблені критерії соціально-психологічної адаптації. Це переважливо соціально-психологічні параметри особистості (наприклад, соціометричний статус [4]), соціальні почуття (задоволеність відносинами з товаришами [4]), система ставлень особистості (відношення до виробничого об'єднання, до колективу, до керівника, задоволеність умовами праці й собою на роботі [1], а також поведінкові вияви особистості (адекватність взаємодії з іншими учасниками діяльності [1]).

Так, для Н.Лебедевої показниками адаптації по типу інтеграції є позитивні образи як “Ми” і “Вони”; визнання взаємного позитивного впливу своєї й сусідньої груп; позитивний образ “інших”; збіг об'єктивного й суб'єктивного показників соціальної дистанції із представниками сусідньої культури; більша значимість внутрішньогрупових, міжгрупових відносин, висока задоволеність здійсненням сенсу життя; низька орієнтація на від'їзд. Показниками адаптації протилежного типу (етнокультурної ізоляції) виступають: максимально позитивний образ “Ми” і переважно негативний образ “Вони”; висока частка негативно оцінюваних запозичень із сусідньої культури; негативний образ інших груп тієї ж етнічної приналежності або власної групи в порівнянні з ними; максимальне психологічне “віддалення” від сусідньої культури; пошук іншої групової ідентифікації; незадоволеність своїм буттям; виражені орієнтації на від'їзд [9].

В.В. Гриценко виділяє основні показники успішності адаптації на рівнях особистості й групи. Так, показниками на груповому

рівні виступають позитивна соціальна ідентичність, позитивний образ як своєї групи, так і місцевих жителів, міжгрупова толерантність та ін.; на особистісному – емоційний комфорт, самоповага, самоактуалізація, задоволеність професійною діяльністю, активність, готовність до співробітництва, внутрішній самоконтроль, інтернальність [3].

Про рівень інтеграції мігранта в новому для нього суспільстві Н.Хрустальова пропонує судити за такими аспектам адаптації: 1) професійно-мовна адаптація; 2) матеріально-побутова адаптація; 3) морально-психологічна адаптація (сенса життя, відсутність нудьги, порожнечі, наявність близького кола спілкування) [11].

Міллер Л. у дослідженні соціально-психологічної адаптації мігрантів до нового соціального середовища [10, с. 161-166] емпірично виділила чотири типи соціально-психологічної адаптованості.

Перший тип соціально-психологічної адаптації характеризується виразністю всіх показників соціально-психологічної адаптованості вище за середнє. Даний тип адаптації можна вважати оптимальним. Представникам цього типу властиві такі характерні риси, як екстраверсія, доброзичливість, відповідальність, низькі значення нейротизму. Вони швидше сходяться з місцевим населенням, краще його розуміють, швидше звільняються від стереотипних уявлень, більш адекватно сприймають навколишню дійсність, більш адекватно взаємодіють із новим соціальним середовищем.

Другий тип характеризується низьким соціальним самопочуттям, низькою погодженістю індивіда й середовища, але при цьому інтеграція з місцевим населенням, активність і перспективність виражені в середньому ступені. Представники цього типу вважають, що їм не вистачає поінформованості й активності в досягненні мети. Їм властива емоційність, вони переживають брак у спілкуванні, почуття ностальгії. Через те, що показники їх соціального самопочуття сильно занижені, можна зробити висновок про неадекватність даних оцінок.

Два інших типи (3, 4) відрізняються від цих тим, що при виразності соціального самопочуття вище за середнє вони характеризуються різною оцінкою можливості досягнення мети й інтеграцією з місцевим населенням. В одному випадку за низької інтеграції відзначається високий оптимізм. В іншому – при середній інтеграції спостерігається песимізм.

Росляков О. [10] виділив такі критерії успішності соціально-психологічної адаптації студентів у ВНЗ: здатність до при-

стосування людини до існуючих у спільноті студентів і викладачів вузу вимог за рахунок присвоєння норм і цінностей даної спільноти; формування самосвідомості й рольової поведінки, здатностей до самоконтролю, адекватних зв'язків з оточуючими, власного стилю поведінки; готовність до активної діяльності, успішність оволодіння професійними знаннями й навичками.

Міллер Л. [10] визначає соціально-психологічну адаптацію як процес включення особистості у взаємодію із соціальним середовищем, що припускає орієнтування в ній, усвідомлення проблем, що виникають у ході цієї взаємодії, і знаходження шляхів їх розв'язання, вибір найбільш адекватної для неї діяльності в даних умовах з метою досягнення відповідності між собою (своїми інтересами, потребами, можливостями) і соціальним середовищем. Найбільш успішна адаптація має місце в тому випадку, коли потреби й потенціал особистості гармоніюють із потребами соціальних спільнотей, у які вона включена (малих і великих соціальних груп), з умовами оточуючого світу.

Виділяють також об'єктивні (ефективність, надійність, якість діяльності) та суб'єктивні (головним із останніх виступає задоволеність людини діяльністю в її різних аспектах) критерії адаптованості [5].

Отже, теоретичні й практичні пошуки засвідчують складність проблеми виділення єдиної системи критеріїв соціально-психологічної адаптованості особистості. Узагальнюючи різні групи критеріїв, запропоновані іншими авторами, а також спираючись на розуміння покомпонентної структури СПА особистості, ми виділяємо три групи критеріїв соціально-психологічної адаптованості студента.

1. *Критерії розвитку афективної складової СПА:* задоволеність відносинами з одногрупниками, викладачами; гордість, висока оцінка своєї приналежності до даного навчального закладу, групи, емоційний комфорт, задоволеність від навчання, доброзичливість.
2. *Критерії розвитку когнітивної складової СПА:* усвідомлення смислу взаємовідношень з викладачами, студентською групою, з чим пов'язана відповідальність; позитивна соціальна ідентичність, сформованість позитивного образу "Ми" групи, ВНЗ; поінформованість у справах і проблемах групи, усвідомлення цих проблем як своїх, присвоєння норм і цінностей студентської спільноти.
3. *Критерії розвитку конативної складової СПА:* потреба в причетності до студентської групи, потреба навчатись у

даному ВНЗ; активна стратегія взаємодії; адекватність взаємодії з одногрупниками, готовність до співробітництва, інтернальність, знаходження шляхів розв'язання проблем, що виникають у ході взаємодії з групою; потреби особистості гармоніюють із потребами групи, з умовами навчання у ВНЗ.

Названим критеріям найбільш повно відповідає методика діагностики соціально-психологічної адаптації К.Роджерса і Р.Даймонда. Вона дозволяє виявити рівень розвитку таких показників афективного компоненту СПА, як емоційна комфортність, прийняття інших, самоприйняття; показників конативного компоненту СПА – інтернальність, прагнення домінувати. Крім того, на нашу думку, врахування співвідношення окремих показників на різних стадіях адаптаційного циклу дає можливість з'ясувати тенденції у адаптаційній стратегії особистості. Слід, щоправда, зазначити відсутність можливостей визначати за допомогою даної методики показники когнітивної складової СПА. З цією метою нами була розроблена анкета для студента, в яку було включено дані показники.

Окрім того, з метою підвищення достовірності висновків щодо особливостей СПА студентів до методичного інструментарію дослідження нами включено методику діагностики комунікативної установки В.В.Бойко. Її застосування дасть можливість з'ясувати соціальні установки студента у міжособистісних стосунках з одногрупниками.

Узагальнюючи різні підходи до розуміння довіри особистості, ми виділяємо такі критерії почуття довіри студента: значимість взаємодії з новим оточенням у ВНЗ, оптимістичні очікування щодо налагодження відношень з одногрупниками і викладачами, узгодженість своїх цінностей, норм, дій з відповідними параметрами інших учасників взаємодії; добровільність взаємодії; відсутність контролю за діями партнера по спілкуванню, впевненість у тому, що партнер по взаємодії не підведе, підтримає у складній ситуації.

Таким критеріям почуття довіри у стосунках, на нашу думку, відповідають показники, які можемо виявити за методикою оцінки довіри особистості іншим людям А.Б.Купрейченко. Так, значущість взаємодії з новим оточенням у ВНЗ, узгодженість своїх цінностей, норм, дій з відповідними параметрами інших учасників взаємодії, взаєморозуміння з одногрупниками вимірюється таким компонентом методики, як єдність. Остання спрямована на виявлення уявлень суб'єкта про наявність у нього загальних цілей, принципів чи світогляду з іншою людиною [Журавлев, Купрейченко, 6]. Оптимістичні очікування щодо налагодження відносин

з одногрупниками і викладачами, на наш погляд, відповідає такому компонентові методики, як передбачуваність. Під нею А.Б.Купрейченко пропонує розуміти уявлення суб'єкта про те, якою мірою добре він знає іншу людину і наскільки точно він здатен передбачити її поведінку в ситуації невизначеності [6]. Відсутність контролю за їхніми діями, як ми вважаємо, впевненість у тому, що партнер по взаємодії не підведе, підтримає у складній ситуації, отримання емоційної підтримки можна визначити за показником методики "надійність", згідно з яким виявляється уявлення суб'єкта про те, чи здатна інша людина допомогти, підтримати у складній ситуації [6].

Актуалізація довіри між студентом та одногрупниками, отже, поява суб'єктивних переживань стосовно значущої ситуації – розвиток почуття довіри, очевидно, можна констатувати, прослідкувавши динаміку показників довірливого спілкування на різних етапах адаптивної взаємодії студента з новим оточенням у ВНЗ. Для цього ми передбачали проводити опитування одних і тих само студентів на різних стадіях адаптаційного циклу з метою встановлення взаємозв'язку особливостей їх СПА з розвитком почуття довіри. Так, на початкових стадіях циклу СПА студентів ми передбачали відсутність почуття довіри у стосунках між студентами, вчителями, а у подальшому – з синхронною появою окремих індикаторів довірливого спілкування (від позитивного образу одногрупників на першому етапі розвитку до досягнення згоди, прийняття свого статусу, позиції у системі групових відносин, отримання емоційної підтримки, схвалення; прагнення досягти прийняття себе як особистості – на другому та взаєморозуміння з одногрупниками – на третьому) – поряд з тенденцією до зростання показників СПА передбачалось констатувати детермінаційний зв'язок феноменів СПА студента та почуття його довіри до оточення. З метою підвищення рівня надійності і достовірності висновків щодо особливостей почуття довіри ми вибрали методику діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д.Рассела та М.Фергюсона, вважаючи, що суб'єктивне переживання самотності за наявності широкого кола оточуючих людей є, поміж іншим, одним з показників недовіри до цього оточення.

Орієнтація на вказані критерії, що характеризують результативність процесу адаптації, та розвиток почуття довіри можуть стати теоретичним підґрунтям для вибору методів діагностики детермінуючого впливу почуття довіри на особливості соціально-психологічної адаптації особистості студента у ВНЗ.

Методико-процедурний блок програми присвячено обґрунтуванню обраних методів збирання, обробки та аналізу емпіричних даних, а також обґрунтуванню вибіркової сукупності. Для обґрунтування окремих методів емпіричного дослідження зробимо короткий огляд досвіду використання тих чи інших з них у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях соціально-психологічної адаптації.

Теоретичний аналіз методичного інструментарію, представленого у наукових публікаціях свідчить про невеликий вибір стандартизованих методів дослідження соціально-психологічної адаптації особистості та групи. Зокрема використовуються такі методи: методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р.Даймонд [7], Багатовимірний особистісний опитувальник “Адаптивність” [10], а також методи оцінки і самооцінки адаптивних індивідуально-психологічних властивостей особистості [6]: Фрайбурзький особистісний опитувальник (FPI, форма В), Опитувальник структури темпераменту (ОСТ) В.М.Русалова, опитувальник “Рівень суб’єктивного контролю” Дж. Роттера тощо).

Окремі автори розробляють свої методи, серед яких превалує метод письмового опитування (анкетування). Так, досліджуючи особливості соціальної адаптації російського населення у зв’язку зі зміною якості життя, Г.М.Зараковський та О.К.Казакова [3] застосовували метод опитування, розробивши ряд питань, які стосувались якості життя людей. Опитувальник давав змогу визначати як пристосованість населення до змін, оцінку емоційного стану, установку на ефективну трудову діяльність як показники соціальної адаптації, так і суб’єктивну оцінку якості життя як її чинника. Кореляційний аналіз зв’язків між окремими параметрами, закладеними в анкету, дав змогу показати, що адаптація опитаних напряму пов’язана з успіхами в підприємницькій діяльності, у покращенні здоров’я, з досягненнями в професійній кар’єрі і з активним прагненням до досягнень у сімейному житті, у освіченості. Зворотній зв’язок виявився з показником пасивності – відсутністю у людини значимих життєвих цілей.

Для узагальненої оцінки стану адаптованості російського населення О.Авраамовою і Д.Логіновим [3] використано показник “адаптаційного ресурсу населення”. Він включав чотири компоненти, оцінених за 5-бальною шкалою.

1. “Освітній капітал (ОК)”.

ОК = 1 за рівня освіти нижче загального середнього.

ОК = 2 за загальної середньої освіти.

ОК = 3 за середньої спеціальної.

ОК = 4 за вищої або незакінченої вищої.

ОК = 5 за наявності вченого ступеня кандидата або доктора наук.

2. “Професійний капітал (ПК)”. Його величина визначається шляхом опитування з приводу самооцінки професіоналізму.

ПК = 1 за низької самооцінки.

ПК = 2 за середнього рівня самооцінки.

ПК = 3 за високої самооцінки.

ПК = 4 за самооцінки “висококласний фахівець”.

ПК = 5 за високої оцінки, доповненої об’єктивною характеристикою – “затребуваність на ринку праці”.

“Інформаційно-культурний капітал (ІКК)”.

Його величина визначається кількістю елементів, якими користується людина для формування цього виду “капіталу” (читання книг, газет, відвідування театрів, музеїв, володіння іноземними мовами). Тобто ІКК може бути = 1, = 2, = 3, = 4, = 5.

“Капітал соціальних зв’язків (КСС)”. Він характеризує, хто, яку і якою мірою надає людині допомогу.

КСС = 1 – якщо є підтримка тільки від державних інститутів соціального забезпечення.

КСС = 2 – якщо допомагають родичі або друзі.

КСС = 3 – якщо виявляється допомога в розв’язанні однієї з важливих проблем (в одержанні освіти, у вступі на роботу і т.п.).

КСС = 4 – якщо виявляється допомога в розв’язанні 2-х важливих проблем.

КСС = 5 – якщо допомога виявляється в розв’язанні 3-х або більш важливих проблем.

Інтегральний показник “адаптаційний ресурс населення” визначається як середньоарифметична сума балів за всіма чотирма компонентами. Максимально можливе значення рівне 20. За результатами обстеження вибірки обсягом близько 4000 людей середнє значення цього показника виявилось рівним 8,5. Тобто адаптивний ресурс населення Росії в 2001 р. виявився трохи нижче середнього рівня.

У згаданому дослідженні Міллер Л. [10] акцентується увага саме на соціально-психологічних параметрах адаптації особистості – на динаміці сприйняття переселенцями тих людей, з якими вони взаємодіють, а також самих себе, оцінюючи образи “переселенців”, “місцевих мешканців”, “Я-Реального”, “Я-Ідеального”. При цьому вихідні показники адаптованості були отримані за

допомогою методики діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса й Р. Даймонда, а також анкети вивчення соціально-психологічної адаптації переселенців. Для одержання інтегральних показників адаптації дані оброблялися з використанням факторного аналізу. У результаті до інтегральних показників соціально-психологічної адаптованості були віднесені наступні суб'єктивні оцінки:

- соціальне самопочуття (інтернальність, прийняття себе, прийняття інших, емоційний комфорт). Уважний розгляд даного фактора й порівняння його з фактором 2 дозволяє говорити про те, що цей інтегральний показник характеризує адаптованість на особистісному рівні.
- інтеграція з місцевим населенням (відсутність браку спілкування, думка переселенців, що місцеве населення прийняло їх як “своїх” німців, встановлення тісних контактів з місцевим населенням). Цей показник дозволяє судити про адаптованість на міжгруповому рівні, про рівень інтеграції переселенця у взаємодії, у відносинах з місцевим населенням;
- активність переселенця стосовно середовища (активність у досягненні цілей, домінантність);
- узгодженість індивіда й середовища (позитивна оцінка впливу на адаптацію до зовнішніх обставин, реалізація цілей, очікувань, відсутність ескапізму), соціальний аспект, тобто наявність роботи, задоволеність нею, реалізованість, відсутність значних ускладнень;
- оптимізм в оцінці можливості досягнення цілей у нових умовах.

У подальшому дані всіх переселенців за інтегральними показниками адаптованості (внесок у фактор) були оброблені за допомогою кластерного аналізу. Даний спосіб обробки даних був також використаний в інших роботах [1; 3]. Комбінація виразності інтегральних показників адаптованості дала окремі типи соціально-психологічної адаптації.

Крім опитувальних, використовуються також експериментальні методи дослідження соціально-психологічної адаптації особистості. Так, метод експерименту (підготовчого, констатуючого, формуючого та узагальнюючого) використовувався Т.Павлушкіною у дослідно-експериментальному дослідженні процесу адаптації студентів у вузі. У ході нього виділена структура, фактори й засоби розвитку адаптивних здатностей, розвиваються адаптивні здібності [11]. У цьому ж дослідженні на етапі констатуючого експерименту використовувався особистісний

опитувальник “Шістнадцять особистісних факторів” Р.Кеттелла з метою виявити схильність студентів до певної стратегії адаптаційної поведінки. Зокрема, за допомогою опитувальника протягом усіх років навчання у ВНЗ виявлялась динаміка провідних рис у профілі особистості студентів. На основі усередненого прояву факторів за роками зроблено висновок про пристосувальницьку стратегію в поведінці студентів.

Досліджуючи суб’єктивні та ситуаційні детермінанти успішності процесу посттравматичної стресової адаптації військовослужбовців, автори [2] для оцінки рівня адаптованості обстежуваних на підставі узагальнених даних структурованого клінічного інтерв’ю SCID застосовувалася “Інтегральна шкала функціонування SCID”.

Окрім того, для оцінки рівня суб’єктивної задоволеності результатами посттравматичного адаптаційного процесу, суб’єктивної оцінки його ваги й досягнутого рівня адаптованості авторами використовувалася спеціально розроблена багатокомпонентна шкала “Успішність військової посттравматичної адаптації” (УВПА) [2]. Суб’єктивна успішність процесу СПА оцінювалася за чотирима параметрами: професійна діяльність (“Робота”), організація й проведення вільного часу (“Дозвілля”), міжособистісна взаємодія (“Спілкування”) і “Здоров’я”, – і включала три оцінки по кожному: вага адаптації, час, якого потребувала адаптація, і досягнутий рівень адаптованості на момент дослідження. Крім того, по кожному з параметрів оцінювалася суб’єктивна задоволеність поточним станом. За шкалою в цілому обчислювалися узагальнені індекси суб’єктивної задоволеності, ваги, часу й рівня адаптованості й основний показник УВПА – Інтегральний індекс адаптованості, що відбиває співвідношення досягнутого рівня адаптованості й задоволеності результатами адаптаційного процесу з його суб’єктивно пережитою вагою й тривалістю.

Отже, у кожному конкретному дослідженні за загального “дефіциту” стандартизованих методів дослідження соціально-психологічної адаптації особистості автори розробляють власний методичний інструментарій, використовуючи переважно опитувальний метод. Але, очевидно, в основу розробки опитувальника чи в основу вибору тієї чи іншої стандартизованої процедури мають закладатись певні показники соціально-психологічної адаптації.

Висновки

На основі системно-суб’єктного підходу до проблеми соціально-психологічної адаптації особистості студента обґрунтовано

концептуальні та методично-процедурні засади емпіричного дослідження детермінованості особливостей соціально-психологічної адаптації почуття довіри особистості студента до соціального оточення у ВНЗ.

В основу концептуальної частини робочої програми емпіричного дослідження покладено ідею про те, що почуття довіри є тим психологічним механізмом, який поєднує особистість студента і соціальне оточення у ВНЗ в єдину систему, забезпечуючи формування адаптивного соціально-психологічного простору взаємин між ними.

Деталізовано завдання емпіричного дослідження, якими стали:

Емпірично виявити особливості соціально-психологічної адаптації студентів у ВНЗ:

- з'ясувати її співвідношення з іншими типами адаптаційного процесу у ВНЗ (з дидактично-організаційною та професійно-фаховою адаптацією), встановивши, у який період навчання у ВНЗ в загальному процесі адаптації студента до змін освітнього простору ВНЗ домінує саме соціально-психологічна адаптація.
- з'ясувати зміст соціально-психологічної адаптації студентів.

2. Емпірично виявити особливості почуття довіри студентів до нового соціального оточення у ВНЗ.

3. Перевірити існування детермінаційного зв'язку між почуттям довіри та особливостями адаптації особистості студента у ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Березин Ф.Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф.Б. Березин. – Л.: Наука, 1988. – 280 с.
2. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие учения и современное состояние проблемы / В. А. Бодров; Рос. акад. наук, Ин-т психологии. – М. : ИПРАН, 1995. – 136 с.
3. Гриценко В.В. Социально-психологическая адаптация переселенцев в России / В.В. Гриценко. – М: Изд-во ИП РАН, 2002. – 251 с.
4. Георгиевский А.Б. Эволюция адаптации (историко-методическое исследование) / А.Б. Георгиевский . – Л.: Наука, 1989 – 187 с.

5. Дмитриева М. С. Управление процессами адаптации студентов к обучению в высшей школе / М. С. Дмитриева // Научная организация труда студентов: Сб. научных трудов. Вып.3. – М.: МГУ, 1971. – С. 15 – 21.
6. Журавлев А.Л. Нравственно-психологическая регуляция экономической активности / А.Л.Журавлев, А.Б.Купрейченко. – М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2003. – 436 с.
7. Налчаджян А. А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии / А. А. Налчаджян. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2010. – 368 с.
8. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : Монографія / О.М. Кокун. – К.: Міленіум, 2004. – 265 с.
9. Лебедева П.М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию: Учебное пособие/ П.М.Лебедева. – М.: Ютч-С, 1999. – 125 с.
10. Миллер Л.В. Социально-психологическая адаптация мигрантов в новой социальной среде: проблемы исследования/ Л.В.Миллер// Психология адаптации и социальная среда: современные подходы, проблемы, перспективы / Отв. ред. Л.Г. Дикая, А.Л. Журавлев. – М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2007. – С.149 – 168.
11. Розум С.И. Психология социализации и социальной адаптации человека / С.И.Розум . – СПб.: Речь, 2007. – 365 с.

This article gives a brief review of the fundamental conceptual basis of empirical research and also the criteria of valuation of socio-psychological adaptation and development of the sense of trust of a student, as a personality on the background of socio-psychological environment of the high educational establishment.

Key words: adapted, adaptability, adaptation criteria.

Отримано: 18.12.2009